

hoz. Tentenikov hallgatott kémiát, jogfilozófiát, politikai tudományokat és világtörténelmet; mindezt olyan részletességgel, hogy például a történet tanára három év alatt nem jutott túl az általános bevezetésen és egynéhány német város fejlődésének ismertetésén. Tentenikov természetesen nem is emészthette meg az óriási tananyagot, mely áttekinthetetlenül terhelte meg agyát. Veleszületett józansága belsejében csakhamar fellázadt az új tanárok módszere ellen, de sajnos, nem tudott magán segíteni. Bánatában a régi időkre emlékezett és keserűséggel fájlalta a változást.»

Gogol elmondja azután, hogy Tentenikov nem boldogult kint az életben. Nagy tervekkel és jó szándékkal indult útnak, de már az első lépéseknél kedvét veszítette. Azzal ámitotta magát, hogy nagyszabású munkát ír Oroszország viszonyairól és jövőjéről; de nem jutott túl a bevezetésen. Látjuk ezekből, hogy Gogol a Tentenikov-féle emberek letöréseért az iskolát hibáztatja. *Goldziber Mária.*

IRODALOM.

A lelki élet. Írta *Kornis Gyula*. I. kötet. Budapest, 1917; a M. Tud. Akadémia könyvkiadó-vállalata. 391 lap, ára 6 K.

1897 őszén jelent meg az első modern lélektan magyar nyelven: *Wundt* Vilmos lipcsei tanárnak, a modern lélektan megalapozójának és legnagyobbíró művelőjének «A lélektan alapvonalai» című műve e sorok írójának fordításában — s ime teljes hűsz esztendőnek kellett eltelnie, míg a magyar irodalom egy újabb, rendszeres, a modern tudományos kutatások eredményein nyugvó lélektant fölmutathat. Pszichológiai irodalmunknak e hosszú meddőseégeért, az újabb lélektanra való e hosszú várakozásért azonban teljes mértékű kárpótlást nyújt most a) az a körülmény, hogy ez az újabb lélektan nem fordított, hanem eredeti munka, szerzője a pozsonyi egyetem filozófiai tanára: Kornis Gyula; b) hogy ez nem egyoldalú, egyetlen iránynak hódoló munka, mint az előbbi, amely főképp a fiziológiai pszichológiát s annak is Wundttól képviselt álláspontját tárta elő, hanem, bár teljes megértéssel viseltetik a fiziológiai és pszichológiai laboratóriumokban folyó kutatások eredményei iránt, de ezeket csak egy iránynak, kiegészítő résznek tekinti a modern pszichológiai vizsgálatokban s ezekkel szemben a fősúlyt a belső élmények leírására, elemzésére és magyarázatára helyezi, mint amelyek egyedül nyitják meg előttünk közvetlenül a lelki folyamatokat; c) Wundt vázlatos, csak a főpontokra szorítkozó előadásával szemben Kornis műve, amely 3 kötetre van tervezve, a

modern lélektani vizsgálat egész mezejének részletes ismertetését fogja nyújtani, minden fölmerülő probléma felől tájékoztatni fogja az olvasót; *d)* végül Kornis műve, ha későn jött, de viszont egészen a legújabb időkig, 1916 végéig figyelemmel kíséri az újabb pszichológiai irodalmat, az újabb német, francia, angol, olasz kutatások eredményeit összefoglalja s ezzel oly magaslatra vezeti az olvasót, ahonnan a részletkutatások rengeteg tömegét összefüggően átpillanthatja. Mennyire kiterjeszti figyelmét a legújabb vizsgálatokra, bizonyítja az a körülmény, hogy a világháború során fölmerült tehetség-vizsgálatokat is bevonja tárgyalásai körébe.

A *lelki élet* I. kötete bőséges elővizsgálatokkal indul meg a lélektan kifejlődéséről, annak a természeti és szellemi tudományokhoz való viszonyáról (Bevezetés), a lelki jelenségek általános sajátságairól (I. fej.), a tudatról (a tudat: egyéni élményeink összefüggő egésze), annak szerkezetéről és a tudattalanról (II. fej.), a pszichológia főadatáról (III. fej.), a lelki élet vizsgálatának módszereiről (IV. fej.), a lélektan egyes ágairól és irányairól (általános és differenciális pszichológia, egyéni és társadalmi pszichológia, patho-, gyermek-, ethno- és állatpszichológia, V. fej.), a lelki jelenségek osztályozásáról (VI. fej.) — s csak e részletes methodologiai vizsgálódások után, amelyekhez hasonló részletességűvel a magyar bölcsészeti irodalomban még nem találkoztunk, tér át, a kötet utolsó harmadában, az érzetekről szóló tan ismertetésére (az érzet, VII. fej., az érzetek egyes osztályai, VIII. fej.). Kornis álláspontja az egyoldalú kísérleti módszerrel szemben, mint már jeleztük, az önmegfigyelés és a kísérlet módszereinek egyesítése, vagyis K. nem ismer kísérleti pszichológiát, hanem csakis pszichológiát, amelynek a kísérlet csupán egyik eljárás módja. «Az új pszichológia — úgymond — megőrzi ugyan kísérleti jellegét, azonban az introspectiv elemzés leíró feladatai lassankint észrevehetően háttérbe szorítják a pusztá számszerű megállapítások pszichofizikai eszményét» (27. l.). Ez álláspontjából kifolyólag Kornis nem bocsát előre, mint Wundt vagy az olasz Sergi, fizioiógiai bevezetést vagy tájékoztatást, sőt a központi idegrendszernek, vagy pl. a szem szerkezetének legfutólagosabb ismertetését is mellőzi.

Forrásul Platontól és Aristotelestől kezdve a bölcsélet minden kiválóbb képviselőjét, továbbá a XIX. század elejétől kezdve a fiziológia és pszichológia egész irodalmát — ideértve a folyóiratok és kongresszusi munkálatok gazdag anyagát is — felhasználta; főforrásai mégis Wundt, Ebbinghaus, Stumpf és Münsterberg, — de velök szemben is mindenütt megőrzi önállóságát s pl. a Wundt-féle «néppszichológia» elnevezés helyett a «társadalmi pszichológiát» használja, mert az egyéni lelki élettel a társadalmi közösségé áll szemben, de meg

itt oly jelenségekről is van szó, amelyek a tömeg fogalmához fűződnek, végül ez a néppszichológia elsősorban csak fejlődépszichológia. Hasonlóképen a Wundt-féle szintelen és színérzetekkel szemben semleges és tarka színeket különböztet meg. Önálló fölfogása nyilatkozik meg az érzetek intenzitásáról szóló tanításában is, amely Bergsonnal és Ebbinghaussal ellentétben az intenzitásbeli különbséget a minőségi különbség egyik fájának tekinti, — elég szerencsével-e, a jövő fogja megmutatni. Kiváló érdeméül kell betudnunk, hogy az érzetekről szóló tanban a tisztán pszichikai elemeket és élményeket mindenütt élesen megkülönbözteti a fizikai és fiziológiai folyamatoktól s egyforma gonddal adja elő az introspekció és a kísérleti módszer elért eredményeket; továbbá, hogy az elméleti ismeretek mellett azok gyakorlati hasznavehetőségére, alkalmazására is mindenütt kiterjeszti figyelmét.

Történeti visszapillantásokkal nemcsak az I., bevezető fejezetben találkozunk, hanem minden fontosabb pszichológiai elméletnek, vizsgálati módszernek, tudományágnak föltüntetni a történeti fejlődését, ismerteti főbb képviselőit. Itt csak kettőt sajnálhatunk: először, hogy nem vetett egy futó pillantást — mint az első rendszeres és tüzetes magyar lélektan írója — a magyar pszichológiai irodalomra és nem jellemezte egy-két szóval annak főbb jelenségeit, sőt olyan újabb és nagyfotosságú műveket is, mint Ranschburg (*A gyermeki elme*) és Posch J. (*Lelki jelenségeink és természetük*) műve, hallgatással mellőz, úgy hogy a magyar pszichológiai irodalmat művében csak Révész G. és Kövesligethy egy pár dolgozata képviseli; s másodsor, hogy e történeti visszapillantásokat vagy az egyes pszichológusok fölfogásával polemizáló kitéréseket (129—131., 148—149., 162—164., 217—219., 236—238., 290—292., 322—326., 373—375. l.) apróbb garmond helyett pöttytel szedette, minek folytán alig lehet őket a jegyzetektől megkülönböztetni.

Miként az egész mű nyelve jó magyaros, műkifejezései is érthetők és magyarosak. Új kifejezés-nála a *ráctmél* (reflektál); nagyon jó az *elképzelés* (Vorstellen); kevésbé kifejező és jellemző a jól bevált és meghonosodott *átöröklés* helyett az *öröklés* (16. l.) és *öröklékenység* (156. l.); a *fáradékonyosság* is nehézkes. Több helyen, ahol a «lelki» szó görögös egyenértékét használja, *pszichológiai-t* ír *pszichikai* (psziché-beli) helyett; így pl. immanens «pszichológiai» kutatásról, a hangérzetek «pszichológiai» sajátságairól beszél, a fizikai szemponttal «pszichológiai» álláspontot állít szembe, holott mind a három helyen «pszichikai» volna helyén, — bár egy párszor pszichikai mérést, pszichikai mozzanatokot és tényezőket is említ. Hasonlóképen nem helyes, hogy «teljes színvakság» helyett egy-kétszer «teljes színtevesztést» ír; aki a színek iránt teljesen érzéketlen (vak), az össze-

sem tévesztheti az egyiket a másikkal, hisz' arra nézve se x-, se y-szín nem létezik.

Még két, kisebb jelentőségű kifogás: A *kérdőív-módszernél* (psychologie par questionnaire) sem azt nem említi, hogy kik alkalmazták sikerrel e módszert, sem azt, hogy a lelki élet mely területein vezet ez az eljárás némi eredményre. A társadalmi pszichológia körébe vágó kutatásoknál Montesquieut előbb említi, mint Vicot, holott Vico maga is előbb élt s főműve is előbb jelent meg pár évtizeddel, mint Montesquieu és az ő főműve.

Sajtóhibát csak egyet találtam a kötetben: a 7. lapon Vauvenargues francia moralista neve Bauvenargues gyanánt szerepel; az aztán természetes, hogy a névmutató szerkesztője is ily hibás alakban közli e nevet.

Mindent összefoglalva: Kornis műve a pszichológiával való sok évi beható és alapos foglalkozásnak érett, színes gyümölcse, amely, bár az egész nemzetközi pszichológiai irodalom fölhasználásával készült, mégis mindenütt megőrzi önállóságát, eredeti fölfogását. Tiszta, világos, minden tudákos ballaszttól mentes, a részleteket kiváló ügyességgel egybefoglaló előadásával minden művelt ember számára érthető és azt mind a természeti, mind a szellemi tudományok munkásai haszonnal tanulmányozhatják. Érdeklődéssel várjuk a II. és III. kötet megjelenését.

(Sárospatak.)

Rácz Lajos.

W. J. Ruttmann: Allgemeine Schülerekunde. Ihre Grundlagen, Methoden und Ergebnisse. Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) kiadása, 1917. 8 ábrával. VIII+360 l.

Ruttmann a kísérleti pedagógiának nemcsak szorgalmas bűvára, hanem ennek az új tudománynak buzgó rendszerezője, összefoglalója is. Ezt első nagyobb munkájával, a *Hauptergebnisse der Psychologie*-vel is bebizonyította, mely mű tulajdonképen a pedagógiai pszichológiának jó foglalata. Új könyve az iskolágyermekről szóló tan alapjait, módszereit és eddig való eredményeit nyújtja az olvasónak s mint ilyen első kísérlet ezen a téren. Bár *Meumann Vorlesung*-jai és *Abriss*-e is hasonló célt szolgálnak s talán világosabban és — nagy terjedelmük ellenére is — áttekinthetőbben kezelik az iskolágyermek lélektanát, *Ruttmann* mégis azt a haladást tünteti föl, hogy a kísérleti pedagógiát kifejezetten mint módszert alkalmazza s ezzel, valamint más tudományok segítségével építi föl a tanulóról való ismereteink tárházát. Nagyon tetszetős, hogy a szerző a pedagógia eddig való eredményeit tiszteletben tartja és elismeri, hogy a pedagógiai